

۱- معرفی و اهداف درس

درس حقوق مدنی (۵) با عنوان حقوق خانواده، بر اساس مصوبه شورایی عالی برنامه ریزی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری برای دوره کارشناسی حقوق به ارزش دو واحد درسی طراحی شده است. هدف از پیش بینی این درس نظری در مواد درسی این مقطع تحصیلی، آشنا ساختن دانشجویان با حقوق خانواده که در کارهای حقوقی، به ویژه در دادگاهها مورد نیاز است و در قانون مدنی ایران، موادی به آن اختصاص داده شده، است که بخش عمده وظیفه ما در تعلیم و تعلم این درس، تفسیر این مواد و مواد قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۹۲ است.

۲- معرفی استاد

نک: <https://www.mofidu.ac.ir/departments/law/law-faculty/nematollah-olfat>

۳- پیش نیازهای درس

پیش نیاز این درس، در س حقوق مدنی (۳) است و چون پیش نیاز درس مدنی (۳)، دروس حقوق مدنی (۱) و (۲) است، بنابراین دانشجوی درس مدنی (۵) باید مطالب آن سه درس را خوب فرا گرفته باشد و نسبت به آنها حضور ذهن داشته باشد. هر چند بر اساس مقررات سابق، درس مدنی (۴) با عنوان الزامات خارج از قرارداد هم، پیش نیاز این درس بود و به نظر ما هم برخی مباحث حقوق خانواده، وابسته به مطالب مدنی (۴) هست. بنابراین حضور ذهن نسبت به مطالب مدنی (۴) هم لازم است.

۴- منابع:

الف) منابع اصلی

متن اصلی درس، جلد اول کتاب دوره مقدماتی حقوق مدنی خانواده (نکاح و طلاق) دکتر ناصر کاتوزیان، تهران، نشر یلدا، ۱۳۷۵، دو جلدی یا در یک مجلد، مرحوم استاد دکتر ناصر کاتوزیان، استاد فقیه دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران از اساتید و حقوقدانان بزرگ ایران است و کتاب مزبور از جمله کتب منبع در حقوق خانواده است.

ب) منابع برای مطالعه بیشتر

فهرست برخی از منابع دیگر درس، قابل استفاده برای دانشجویان

الف) کتب فارسی

دوره حقوق مدنی، دکتر سید حسن امامی، ج ۴ و ۵، انتشارات کتابفروشی اسلامیة، تهران، ۱۳۷۴.

حقوق خانواده، دکتر سید حسین صفایی، دکتر اسدالله امامی، ج ۱ و ۲، انتشارات دانشگاه تهران، تهران، چاپ چهارم، ۱۳۷۴.

دوره مقدماتی حقوق مدنی خانواده دکتر ناصر کاتوزیان، تهران، نشر یلدا، ۱۳۷۵، دو جلدی یا دو جلد در یک مجلد.

حقوق خانواده، دکتر محمد جعفر جعفری لنگرودی، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۵۵.

صادقی، محمد، احوال شخصیه اهل سنت: "نکاح" در مذهب حنفی و شافعی، ایران، قوه قضائیه، معاونت حقوقی و توسعه قضایی، مرکز تحقیقات فقهی، خرسندی، اول، ۱۳۸۹.

راستی، زهرا و اسماعیلی، اکرم، انحلال نکاح به واسطه عیب (مواد ۱۱۲۱ تا ۱۱۲۵ قانون مدنی)، ایران، سفیر صبح، ۱۳۸۰.

اباذری فومشی، منصور، انحلال نکاح دائم از نظر قانون مدنی ایران: نگاهی بر عوامل اجتماعی طلاق در ایران و طلاق در ایران باستان، تهران، نشر خیام، اول، ۱۳۷۷.

محقق داماد، مصطفی، بررسی فقهی حقوق خانواده: نکاح و انحلال آن، مواد ۱۰۳۴ تا ۱۱۵۷ قانون مدنی، تهران، نشر علوم اسلامی، هشتم، ۱۳۸۰.

فرجی، حمید، شرح تحریر الروضه: نکاح و طلاق، تهران، بهنامی، ۱۳۸۲.

مریدی فر، حسین، مطالعه تطبیقی شرایط و موانع نکاح در حقوق ایران و فقه شافعیه "مطالعه تطبیقی"، تهران، خرسندی، اول، ۱۳۹۲.

سعادت مصطفوی، مصطفی، محدوده تاثیر رضاع در حرمت نکاح، تهران، دانشگاه امام صادق (ع)، اول، ۱۳۸۹.

شمس الدین، محمدجعفر، نکاح و طلاق در مذاهب پنج گانه اسلام (النکاح و الطلاق و توابعه فی الفقه الاسلامی)، مترجم: واحدی، محمدرضا، تهران، خرسندی، اول، ۱۳۹۱.

لطفی، اسدالله، آیات الاحکام خانواده، تهران، خرسندی، دوم، ۱۳۹۴.

موسوی بجنوردی، محمد، حقوق خانواده، مصحح: احمدزاده، ابوالفضل، تهران، مجد، اول، ۱۳۸۶.

محقق حلی، جعفر بن حسن، شرح کتاب نکاح از شرائع الاسلام، مترجم و شارح: اوصیا، پرویز، بی جا، بی نا، ۱۳۳۲.

صفار، محمدجواد، درس هایی از حقوق خانواده (با تکیه بر موقعیت حقوقی زن در نکاح و طلاق)، تهران، جنگل؛ جا شمس الدین، محمدجعفر، نکاح و طلاق در مذاهب پنج گانه ی اسلامی، مترجم: واحدی، محمدرضا، تهران، خرسندی، اول، ۱۳۹۱.

قزوینی، محمدابراهیم، بررسی فقهی و حقوقی حقوق خانواده، بی جا، راه نوین، ۱۳۹۰.

(ب) پایان نامه های دفاع شده در دانشگاه مفید

شفایی، عبدالله، احوال شخصیه شیعیان افغانستان با تکیه بر نکاح و طلاق، پایان نامه، راهنما: دکتر صفار، دانشگاه مفید، ۱۳۸۴.

محمدی احمدآبادی، احمد، انفساخ نکاح و آیین دادرسی آن، راهنما: دکتر صفار، دانشگاه مفید، ۱۳۸۹.
محمدیگی، انسیه، انحلال نکاح به واسطه عیوب و بیماری‌های جدید، راهنما: دکتر صفار، دانشگاه مفید، ۱۳۸۳.
جواهری، علی، بررسی وضعیت نکاح فرزند پذیر با فرزند خوانده با تکیه بر آیات قرآن کریم، راهنما: دکتر قربان نیا، دانشگاه مفید، گروه معارف قرآن، ۱۳۹۳.

خدای، مرضیه السادات، رابطه حقوقی مهریه و نکاح، راهنما: دکتر صفار، دانشگاه مفید، ۱۳۸۴.
سیف، فاطمه‌بیگم، طلاق قضایی در حقوق ایران و فقه امامیه، راهنما: دکتر اسدالله امامی، دانشگاه مفید، ۱۳۸۱.

ج) کتب عربی

سحیمی، احمد حارس، توثیق السنه بین الشیعه الامامیه و اهل السنه فی احکام الامامه و نکاح المتعه، دارالسلام، دوم، ۱۳۸۷ و ۱۴۲۹ ق.

سلمان، نصر، احکام الخطبه و الزواج فی الشریعه الاسلامیه، الجزایر، دار ابن کثیر، اول، ۱۳۸۶ و ۱۴۲۸ ق.
جمال، مصطفی، الاحوال الشخصیه لغير المسلمین، مصر. منشورات الحلبي الحقوقیه، ۱۳۸۰ و ۲۰۰۲ م.
عاملی، جعفر مرتضی، الزواج الموقت فی الاسلام: "المتعہ"، بی‌جا، بی‌نا (مطبعه الحکمه)، ۱۳۵۶.
منصور، محمد حسین، النظام القانونی للاسره فی الشرائع غیر الاسلامیه، بی‌جا، منشاه المعارف، ۱۳۶۲ و ۱۹۸۳ م.
شمس‌الدین، محمدجعفر، النکاح و الطلاق و توابعه فی الفقه الاسلامی: بحث مقارن علی المذاهب الفقهیة، بی‌جا، دارالهادی، اول، ۱۳۸۷ و ۱۴۲۹ م.

دستغیب حسینی شیرازی، علی محمد، الهادی الی احکام النکاح: شرح العروه الوثقی و تحریر الوسیله، موسسه الفلاح للنشر، اول، ۱۳۹۲.

مکارم شیرازی، ناصر، انوار الفقاهة فی احکام العتره الطاهره: کتاب النکاح، قم، مدرسه الامام علی بن ابی طالب (ع)، اول، ۱۳۸۳.

سعید، رضا محمود محمد، انواع الزواج المستحدثه فی العصر الحاضر و اثرها علی الفرد و المجتمع فی ضوء الدعوه الاسلامیه، مصر، دارالکلمه، اول، ۱۴۳۵ ق.

فاضل موحدی لنکرانی، محمد، تفصیل الشریعه فی شرح تحریر الوسیله: النکاح مرکز فقه الاثمه الاطهار علیهم السلام، ۱۳۷۹ و ۱۴۲۱ ق.

انصاری، مرتضی بن محمد امین، کتاب النکاح، مجمع الفکر الاسلامی (تراث الشیخ الاعظم، لجنه تحقیق المؤتمر العالمی بمناسبه الذکری المثویه الثانيه لمیلاد الشیخ الانصاری، دوم، ۱۳۸۴ و ۱۴۲۶ ق.
شهید اول، محمد بن مکی، النکاح من اللعنه الدمشقیه، قم، مجتمع آموزش عالی قم، ۱۳۷۵.

خوئی، ابوالقاسم، المبانی فی شرح العروۃ الوثقی: النکاح، موسسه احیاء آثار الامام الخوئی قدس سره، ۱۳۸۴ و ۱۴۲۶ ق.

۵- تکالیف دانشجو

الف) ارزشیابی مستمر

درس با مشارکت دانشجویان، به صورت پرسش و پاسخ ارایه می‌شود. در هر لحظه از کلاس ممکن است از دانشجو سؤال شود و دو نمره از نمره پایانی ترم به این فعالیت کلاسی دانشجو، اختصاص داده می‌شود.

ب) ارزشیابی میان ترم

امتحان میان ترم مطابق برنامه اعلام شده از سوی آموزش دانشگاه در زمان مقرر (۱۴ آبان تا ۲ آذر) از مطالب ارایه شده تا آخرین جلسه قبل از امتحان، اخذ می‌شود و شش نمره دارد.

ج) ارزشیابی پایان ترم

امتحان پایان ترم مطابق برنامه آموزشی دانشکده بر اساس شرایط مقرر وزارت علوم و دانشگاه گرفته می‌شود. بنابراین دوازده نمره هم برای امتحان پایان ترم که از کل مطالب ترم سؤال طرح می‌شود، در نظر گرفته شده است. پرسش‌های امتحانات جنبه حفظی ندارد و به صورت تشریحی و مسأله‌های حقوقی عینی و واقعه خارجی طرح شده است و پاسخ‌ها باید بر اساس مطالب متن درسی اعلام شده و مواد قانونی مربوط و تفسیر صحیح آنها ارایه شود. استفاده از قانون بدون حاشیه نویسی در جلسه امتحان بلامانع است. در امتحان میان ترم، یک سؤال اختیاری داده می‌شود، ولی در امتحان پایان ترم سؤال اختیاری وجود ندارد.

۶- زمان بندی (توزیع مباحث و مشخص کردن عناوین درسی برای هر جلسه تا پایان ترم)

جلسه اول: آشنایی با درس حقوق مدنی (۵) شیوه تدریس و ارزیابی فراگیری دانشجویان؛ بخش اول: کلیات: ۱- تعریف خانواده، ۲- اهمیت اجتماعی و اقتصادی خانواده، ۳- مفهوم قرابت (نسبی، سببی و رضاعی، آثار هر یک از این قرابت‌ها و....)

جلسه دوم: بخش دوم: نکاح: ۱- تعریف نکاح و خصوصیت‌های آن، ۲- اهمیت اجتماعی و اخلاقی نکاح، ۳- خواستگاری و نامزدی (۱-۳- مفهوم وعده نکاح و نامزدی، ۲-۳- شرایط صحت وعده نکاح، ۳-۳- آثار وعده ازدواج «الف» عدم ایجاد رابطه زناشویی، ب) عدم الزام آور بودن»؛ ۴-۳- اثر تعیین وجه التزام در وعده ازدواج؛ ۵-۳- خسارات ناشی از برهم زدن نامزدی؛ ۶-۳- مبنای الزام به جبران خسارت؛ ۷-۳- خسارات قابل مطالبه؛ ۸-۳- وضع هدایا، نامه‌ها و عکس‌ها؛ ۹-۳- انحلال نامزدی در اثر فوت و ۱۰-۳- مرور زمان در دعوی نامزدی.

جلسه سوم: ۴- اقسام نکاح: ۱-۴- نکاح دائم و نکاح منقطع (موقت)؛ ۲-۴- تفاوت‌های نکاح دائم و نکاح موقت و نکاتی درباره این تفاوت‌ها، ۵- شرایط درستی نکاح: ۱-۵- قصد و رضا: الف) اعلام اراده.

جلسه چهارم: ب) وکالت در نکاح: I- انواع وکالت در نکاح؛ II- تجاوز وکیل از حدود وکالت؛ III- شرایط وکیل؛ IV- وکالت از جانب طرفین؛ V- سکوت دختر باکره در مقام اعطای وکالت، ج) انواع نکاح به حسب اراده متعاقدين: I- نکاح منجز؛ II- نکاح معلق؛ III- نکاح مشروط

جلسه پنجم: د) تعلیق در نکاح، ه) شروط ضمن عقد نکاح: I- تفاوت عقد مشروط با عقد معلق؛ II- شروط باطل؛ III- شروط صحیح؛ IV- برخی از مصادیق شروط نامشروع در نکاح، و) نکاح فضولی، ز) عیوب اراده: I- اشتباه؛ II- اکراه.

جلسه ششم: ۲-۵- اختلاف در جنس: الف) بررسی این شرط؛ ب) تغییر جنسیت یا تعیین جنسیت، ۳-۵- اهلیت:

الف) سن بلوغ یا قابلیت صحی برای ازدواج؛ ب) سیر تاریخی تدوین قانون مدنی در تعیین سن بلوغ؛ ج) سیاست قانونگذاری در مورد تعیین سن بلوغ؛ د) نکاح پیش از بلوغ، ه) ضمانت اجرای تخلف از شرط بلوغ.

جلسه هفتم: و) ولایت در نکاح: I- اجازه ولی در نکاح صغیر؛ II- اجازه ولی در نکاح دختر باکره کبیره، ز) نکاح سفیه و مجنون: I- نکاح سفیه؛ II- نکاح مجنون، ۴-۵- تعیین طرفین عقد نکاح، ۵-۵- مشروع بودن جهت نکاح، ۶-۶- موانع نکاح: ۶-۱- قرابت در حدود معین: الف) محارم نسبی؛ ب) محارم سببی؛ ج) محارم رضاعی.

جلسه هشتم: ۶-۲- شوهر داشتن، ۶-۳- در عده بودن زن، ۶-۴- استیفای عدد، ۶-۵- طلاق بار سوم و نهم، ۶-۶- کفر ۶-۷- لعان، ۶-۸- احرام، ۷- آثار نکاح (روابط مالی و غیر مالی زن و شوهر).

جلسه نهم: - روابط شخصی (غیر مالی) زوجین: ۷-۱-۱- حقوق و تکالیف مشترک زوجین: الف) حسن معاشرت؛ ب) معاضدت در تشدید مبانی خانواده و تربیت فرزندان؛ ج) وفاداری، ۷-۱-۲- حقوق و تکالیف ناشی از اقتدار شوهر: الف) ریاست شوهر؛ ب) آثار ریاست شوهر بر خانواده: I- نام خانوادگی؛ II- اقامتگاه؛ III- تابعیت؛ IV- تمکین؛ V- حق تعیین مسکن و محل سکونت؛ VI- شغل زن.

جلسه دهم: - روابط مالی زن و شوهر: مقدمه: استقلال مالی زن و مرد، ۷-۲-۱- نفقه: الف) علت جعل الزام به پرداخت نفقه؛ ب) رابطه حقوقی تمکین و نفقه؛ ج) مفهوم نفقه؛ د) تفاوت نفقه زن با نفقه اقارب؛ ه) ماهیت حق زن بر نفقه؛ و) ضمانت اجرای نفقه: I- ضمانت اجرای مدنی؛ II- ضمانت اجرای کیفری.

جلسه یازدهم: ۷-۲-۲- جهیز یا جهیزیه: الف) مفهوم عرفی جهیزیه؛ ب) اهمیت تنظیم روابط مالی زن و شوهر؛ ج) اختلاف در بقای جهیزیه و مسؤولیت شوهر، ۷-۲-۳- مهریه: ۷-۲-۱-۳- تعریف؛ ماهیت، تفاوت مهر و شیربها و رابطه تمکین و مهر؛ ۷-۲-۲-۳- اقسام مهر: الف) مهر المسمی؛ I- شرایط مهر المسمی؛ II- مقدار مهر المسمی؛ III- اثر بطلان مهر المسمی در عقد؛ IV- مهر پنهانی و اثر نادرست اعلام مهر در عقد؛ V- عدم تعیین مهر در نکاح؛ VI- تفویض بضع VII- تفویض مهر، ب) مهر المثل، ج) مهر المتعه

جلسه دوازدهم: ۷-۲-۳-۳- احکام مهر: الف) الزام به تسلیم مهر و نتایج آن؛ ب) مالکیت زن بر مهر؛ ج) حق حبس زن: I- تعریف حق حبس؛ II- سؤالاتی در باره حق حبس؛ III- موارد سقوط حق حبس، د) اثر انحلال نکاح

بر مهر: I- ایجاد و زوال حق زن بر مهر؛ II- انحلال ملکیت مهر در طلاق پیش از نزدیکی؛ III- حقوق و مسؤولیت زن نسبت به مهر در طلاق پیش از نزدیکی، و) مهر در نکاح منقطع: I- اهمیت مهر در نکاح منقطع؛ II- احکام استثنایی مهر در نکاح منقطع.

جلسه سیزدهم: بخش سوم: ۸- انحلال نکاح: ۱-۸- فسخ نکاح، موارد و موجبات آن
جلسه چهاردهم: ۲-۸- طلاق: عقاید و نظرات مختلف درباره طلاق، موجبات طلاق، شرایط طلاق، اقسام طلاق و آثار آن.

جلسه پانزدهم: بخش چهارم: ۹- اولاد: ۱- ۹- نسب مشروع و نامشروع، نسب ناشی از شبهه و تلقیح مصنوعی.
جلسه شانزدهم: ۲-۹- آثار نسب (ولایت قهری) (وظایف و اختیارات ولی قهری، ناتوانی و عدم لیاقت ولی قهری، سقوط ولایت قهری)، حضانت (شرایط و احکام)، نفقه اقارب (شرایط و احکام، نفقه خویشان) و نفی ولد.
۷- راه‌های ارتباطی و میزان زمان تقریبی برای دریافت پاسخ (ایمیل، ID فضای مجازی، دستیار آموزشی، لینک کانال یا گروه درسی)

از طریق تماس تلفنی: ۰۲۵ - ۳۲۱۳۰۱۳۳ یا حضوری فقط در روزهای شنبه هر هفته ساعت ۱۲ - ۱۴